

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

■■■ Izpitna pola 2 ■■■

Narodna zgodovina

Sreda, 7. junij 2023 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpiti poli je priložena barvna priloga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpiti pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogu je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 1 prazno.

Barvna priloga ima 4 strani (17–20).

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. V 6. stoletju so Slovani začeli naseljevati vzhodnoalpski prostor. Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 6 v barvni prilogi.

Slovani se pri svojem prodiranju, ki je potekalo pod avarskim pokroviteljstvom, niso naselili v prazen prostor, ampak so v njem naleteli na romansko in romanizirano staroselsko prebivalstvo. [...] Preko teh staroselcev, ki so bili posredniki antične tradicije, so Slovani prevzeli številna antična krajevna in vodna imena [...], pa tudi nekatere segmente vsakdanjega gospodarskega življenja.

(Vir: Štih, P., 1999: Ob naselitvi Slovanov vse pobito? V: Množične smrti na Slovenskem, str. 83–85. ZZDS. Ljubljana)

- 1.1. Iz katerih dveh glavnih smeri so se Slovani naseljevali v Vzhodnih Alpah?

- 1.2. Navedite tri ljudstva, s katerimi so se srečali v tem prostoru in neposrednem sosedstvu.

- 1.3. Opišite, kaj so Slovani prevzeli od staroselcev.

(3 točke)

2. V 7. stoletju so v Vzhodnih Alpah nastale prve slovanske državne tvorbe.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.

- A Prva znana slovanska državna tvorba je bila Samova plemenska zveza.
- B Po razpadu Samove plemenske zveze je Karantanija izgubila samostojnost.
- C Središče Karantanije je bil Karnij.
- D Na čelu karantanske družbe so bili kosezi.
- E Večino karantanskega prebivalstva so sestavljeni svobodni kmetje.
- F Na dnu karantanske družbe so bili sužnji.

(3 točke)

3. V drugi polovici 9. stoletja sta krščansko vero med Slovani širila brata Metod in Konstantin.

Ob tem imamo prav za Spodnjo Panonijo edino nesporno poročilo [...] v Conversio Bagoariorum et Carantanorum, da si je »neki Grk, po imenu Metodij, na novo izmisil slovanske črke in z njimi po filozofsko izpodrinil latinski jezik in rimske nauk in ugledne latinske črke ter tako pri vsem ljudstvu spravil na slab glas maše, evangelije in božjo službo tistih, ki so jo opravljali po latinsko«.

(Vir: Grafenauer, B., 2000: Karantanija: izbrane razprave in članki, str. 223–224. Slovenska matica. Ljubljana)

- 3.1. Opišite temeljno značilnost misijonarskega delovanja Metoda in Konstantina.

- 3.2. Kako se je imenovala prva slovanska pisava?

Slika 1

(Vir: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ZografskiyKodeks.png>. Pridobljeno: 3. 1. 2022.)

4. V srednjem veku je na današnjem slovenskem ozemlju potekala načrtna kolonizacija.

Povežite tip kolonizacije z njegovimi značilnostmi tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

- _____ uveljavljanje triletnega kolobarjenja
- _____ poseljevanje gričevnatih in goratih območij
- _____ naselitev kočevskih Nemcev
- _____ dolge njive

- A nižinska kolonizacija
- B višinska kolonizacija

(2 točki)

5. V pozнем srednjem veku so se okrepile posamezne dinastične rodbine, ozemlja pod njihovo oblastjo pa so se oblikovala v dežele.

Dežela je skupnost, v kateri svoje interese združujejo lokalni plemiški oblastniki, ki kot sebi nadrejeno oblast priznavajo instanco deželnega kneza, ta pa ima najvišjo sodno in vojaško ter zakonodajno moč. [...] Tu se izkazujeta skupni interes in povezanost plemiških oblastnikov, ki svojo pripadnost določeni personalni zvezi – deželi – izkazujejo na deželnih zborih pod vodstvom deželnega kneza.

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 100. Modrijan. Ljubljana)

- 5.1. Navedite štiri dežele v okviru Svetega rimskega cesarstva, v katerih je živelo slovensko govoreče prebivalstvo.

- 5.2. Opišite, kako je bila organizirana deželna oblast.

(2 točki)

6. V pozнем srednjem veku so imele posamezne plemiške rodbine obsežne posesti na današnjem slovenskem ozemlju. Pri reševanju si pomagajte s sliko 7 v barvni prilogi.

- 6.1. Katera institucija, poleg plemiških rodbin, je imela v svojih rokah velike posesti na današnjem slovenskem ozemlju?

- 6.2. Kateri mogočni plemiški rodbini sta se v 15. stoletju bojevali za prevlado na tem ozemlju?

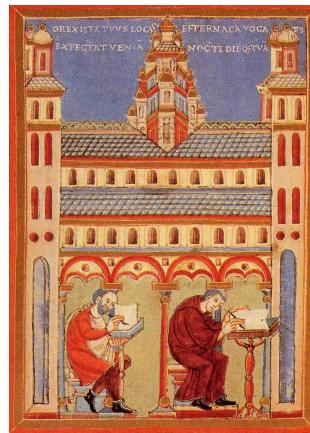
- 6.3. Opišite, kako se je končala vojna (fajda) med temi rodbinama.

(3 točke)

7. Srednjeveški samostani so imeli pomembno vlogo pri razvoju kulturnega življenja na današnjem slovenskem ozemlju.

Pojasnite kulturni pomen srednjeveških samostanov.

Slika 2

(1 točka) (Vir: <https://medievalbooks.nl/2013/11/05/where-are-the-scriptoria/>. Pridobljeno: 3. 1. 2022.)

8. V 15. stoletju so se začeli turški vpadi na današnje slovensko ozemlje. Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 8 v barvni prilogi.

Leta 1471 je celjski stotnik po velikem vpadu poslal državnemu zboru v Regensburg poročilo, v katerem je zapisal: »Na Kranjskem so hudi sovražniki razrušili in požgali blizu 40, na Štajerskem 24 cerkva, iz prve so odpeljali 10.000 in iz druge 5000 duš, pet trgov in do dvesto vasi so oropali in razdejali.«

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 231. Modrijan. Ljubljana)

8.1. Opišite tri posledice turških vpadov.

8.2. Navedite štiri območja ali kraje, v okolici katerih so se naselili uskoki.

8.3. Pojasnite, zakaj so uskoke naselili prav na teh območjih.

(3 točke)

9. V 16. stoletju so se odnosi med kmeti in zemljiškimi gospodi močno zaostrili, to pa je vodilo v čedalje pogostejše in obsežnejše kmečke upore. Janez Vajkard Valvasor je o tem zapisal:

Kmalu nato so se spet začeli upirati kmetje [...]. Ker so, kakor so sklenili, zahtevali staro pravico od cesarskih uradnikov, so to kmečko vojsko imenovali staro pravdo. [...] Da bi se pogubna vstaja pravočasno zatrla, je cesar, ker ni dobrota nič zaledla, ukazal najeti [...] vojake in napasti kmete. Tako so zbrali 850 konj in pet krivelj pešcev, ki so [...] z nekaj topovi [...] napadli kmete [...]. Ker pa so bili ti oboroženi le z loki, meči, grebeni in majhnimi sulicami, a brez oklepov, so jih z lahkoto razgnali in premagali. Nato so jih po dvanajst in dvanajst po drevesih pobesili, druge pa spodili. [...] Voditeljem so, kolikor so jih ujeli, sodili z mečem, vsem drugim pa so naložili denarno kazen.

(Vir: Valvasor, J. V., 1978: Slava vojvodine Kranjske, str. 304–306. Mladinska knjiga. Ljubljana)

Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 9 v barvni prilogi.

Obkrožite črko pred izbranim kmečkim uporom.

A VSESLOVENSKI KMEČKI UPOR

B HRVAŠKO-SLOVENSKI KMEČKI UPOR

V obliki krajšega razmišljanja navedite, katerega leta je izbruhnil kmečki upor in katere dežele ali območja je zajel, ter opišite tri razloge za upor, dva vzroka za poraz kmečkih upornikov in dve posledici poraza za uporne kmete.

(5 točk)

10. Sredi 16. stoletja se je protestantizem razširil tudi na današnjem slovenskem ozemlju.

Povežite osebnosti slovenskega protestantizma z njihovimi deli ali dejavnostjo tako, da na črto pred imenom osebnosti vpisete ustrezno črko iz desnega stolpca.

____ Adam Bohorič	A avtor štirijezičnega slovarja
____ Primož Trubar	B avtor prevoda Svetega pisma
____ Janž Mandelc	C avtor slovnice Zimske urice
____ Hieronim Megiser	D avtor Cerkovne ordninge
____ Sebastijan Krelj	E prvi tiskar v Ljubljani
____ Jurij Dalmatin	F avtor Otročje Biblike

(3 točke)

11. V skladu z augsburškim verskim mirom se je v notranjeavstrijskih deželah pod vodstvom katoliškega deželnega kneza konec 16. stoletja začel proces izkoreninjenja protestantizma.

Z nastopom vojvode Ferdinanda leta 1596 se je začel polagoma krepiti pritisk oblasti na protestantsko plemstvo. Nekateri plemiči so se začeli z družinami izseljevati že kmalu po letu 1600, in sicer v protestantske dele cesarstva, največja sprememba v sestavi deželnega plemstva pa je nastopila po 1. avgustu 1628, ko je bila ukazana izselitev vsem plemičem, ki niso hoteli prestopiti nazaj v katolicizem.

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 168. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

- 11.1. Kaj je določal augsburški verski mir?

- 11.2. Navedite tri ukrepe, s katerimi je bil izkoreninjen protestantizem v notranjeavstrijskih deželah.

- 11.3. Pojasnite, zakaj se je protestantizem obdržal v Prekmurju.

(3 točke)

12. Marija Terezija je izvedla številne reforme, s katerimi je utrdila moč države. Med drugim je leta 1774 uvedla splošno šolsko obveznost.

Med predlogi [...] je v začetku leta 1772 dospel načrt Blaža Kumerdeja. Predlagal je ustanovitev javnih šol na Kranjskem, ki bi jih obiskovali vsi otroci ne glede na spol in stanovsko pripadnost. Vladarici je med drugim zagotavljal, da bi opismenjeni ljudje lažje premostili težave nevednosti (praznoverja) in revščine, lažje bi razumeli v deželnem jeziku objavljene zahteve države [...], bolje bi gospodarili, postali bi trgovsko prožnejši in boljši plačniki davkov ter nenazadnje tudi boljši vojaki. Šola bi morala biti v slovenskem jeziku, saj bi le tako lahko zajela vse otroke, zato pa bi morali imeti prevedene ustrezne šolske knjige (učbenike) tako za učence kot za učitelje.

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 363–364. Modrijan. Ljubljana)

- 12.1. Navedite tri koristi države od uvedbe splošne šolske obveznosti.

- 12.2. Pojasnite pomen šolske reforme za slovensko govoreče prebivalstvo.

(2 točki)

13. Cesar Jožef II. je nadaljeval reforme svoje matere Marije Terezije. V nasprotju z njo je globoko posegel tudi na versko področje.

Po odločitvi, ki jo je Jožef II. sprejel v začetku leta 1782, da naj bi v več valovih ukinili vse samostane, ki nič ne prispevajo k rasti državne blaginje oziroma za njeno rast niso nujno potrebni, so se med nekoristnimi samostani znašli predvsem kontemplativni in spokorni redovi, med koristnimi pa zlasti tisti, ki so opravljali šolske dejavnosti in se ukvarjali z nego bolnikov.

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 371. Modrijan. Ljubljana)

- 13.1. Kaj je določal tolerančni patent Jožefa II.?

- 13.2. Pojasnite, zakaj je Jožef II. ukinil nekatere samostane, drugih pa ne.

(2 točki)

Slovensko nacionalno preoblikovanje

14. Konec 18. stoletja se je začelo t. i. slovensko narodno prebujenje, v katerem so imeli ključno vlogo izobraženci iz kroga barona Žige Zoisa.

Obkrožite črki pred pravilnima trditvama.

- A Med člani Zoisovega kroga sta bila Blaž Kumerdej in Valentin Vodnik.
- B Anton Tomaž Linhart je menil, da so notranjeavstrijski Slovani poseben slovanski narod.
- C Jurij Japelj je bil urednik Lublanskih novic.
- D Jernej Kopitar je napisal prvo slovensko znanstveno zgodovino.

(2 točki)

15. Leta 1809 je Napoleon ustanovil Ilirske province, v katere je združil ozemlja, pridobljena od Avstrijskega cesarstva ter nekdanjih Beneške in Dubrovniške republike.

Napoleona so pri ustanovitvi Ilirskih provinc vodili gospodarski in vojaški motivi: s to 750 km dolgo tvorbo na območju med Jadranom, Italijo, Habsburško monarhijo in osmanskim cesarstvom si je Francija zagotovila za svoje gospodarstvo in trgovino pomembno suhozemsko povezavo proti Vzhodu, obenem pa je na delu morske obale, ki ga do tedaj še ni nadzorovala, uveljavila carinsko zaporo in prekinila trgovske vezi med Avstrijo in Veliko Britanijo.

(Vir: Vodopivec, P., 2006: Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja, str. 24. Modrijan. Ljubljana)

- 15.1. Navedite tri vzroke za ustanovitev Ilirskih provinc.

- 15.2. Po kateri antični pokrajini oziroma provinci so dobile ime Ilirske province?

- 15.3. Pojasnite dva razloga za kmečko nezadovoljstvo v času francoske oblasti.

Slika 3

(Vir: Brodnik, V., in drugi, 2020: Zgodovina 3, str. 147. Mladinska knjiga. Ljubljana)

(3 točke)

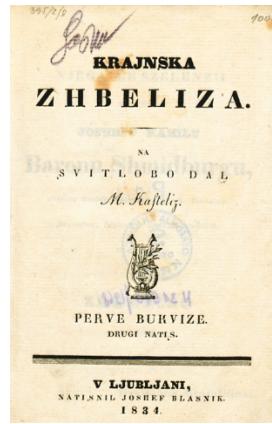

16. V predmarčnem času sta slovenski kulturni in narodni razvoj pomembno zaznamovala dva kroga izobražencev: krog Janeza Bleiweisa ter krog Matije Čopa in Franceta Prešerna.

Slika 4

(Vir: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PJL1YZ1>. Pridobljeno: 7. 1. 2022.)

Slika 5

(Vir: <http://www.dedi.si/dediscina/311-kranjska-cbelica>. Pridobljeno: 7. 1. 2022.)

Obkrožite črko pred izbranim krogom izobražencev.

A BLEIWEISOV KROG

B ČOP-PREŠERNOV KROG

16.1. Katero publikacijo je izdajal?

16.2. Kateremu krogu bralcev oziroma sloju prebivalstva je bila namenjena ta publikacija?

16.3. Kakšen je bil odnos izobražencev tega kroga do gajice?

16.4. Pojasnite pomen izobražencev v tem krogu za razvoj slovenske narodne zavesti.

(4 točke)

17. Spomladi 1848 je revolucionarni val zajel tudi slovenske dežele, kjer je izbruhnila vrsta krajevnih kmečkih uporov in nemirov. Laibacher Zeitung je marca 1848 poročal:

Z žalostjo poročamo svojim bralcem o dejanju najbolj razuzdanega in odvratnega vandalizma, ki ga je predvčerajšnjim zagrešila kmetska divjost in surovost. [...] 21. marca zvečer po osmi so prišle kmetske skupine s sekirami in najraznovrstnejšim rušilnim orodjem. Z velikim truščem so vломili grajska vrata in v trenutku je bilo vse grajsko dvorišče polno roparske drhali. [...] To lepo bivališče grofovsko rodbine, opremljeno z vsem udobjem, je zdaj prava razvalina in kaže očem obiskovalca gole zidove.

(Vir: Gestrin, F., Melik, V., 1976: Zgodovinska čitanka za 7. razred, str. 28. DZS. Ljubljana)

Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 10 v barvni prilogi.

- 17.1. Kje je izbruhnili najbolj znani upor kmetov?

- 17.2. Pojasnite, kaj so kmetje pričakovali od revolucije.

(2 točki)

18. Razgibano politično in kulturno življenje v času marčne revolucije je spodbudilo izdajanje novih časopisov. Pri reševanju si pomagajte s sliko 10 v barvni prilogi.

Navedite tri mesta, v katerih so izhajali slovenski časopisi.

(1 točka)

19. Po neuspehu revolucije leta 1848 je nastopilo desetletno obdobje neoabsolutizma, imenovano Bachov absolutizem.

Desetletje 1849–1859 je bilo v celoti mračen čas nesvobode. [...] Časopisi so smeli samo »pretresati tuje zadeve in govoriti o tem, kar se v Kini in Sibiriji godi, o domačih rečeh pa so morali molčati«, kakor so zapisale Novice ob koncu tega obdobja. Zlasti so bila prizadeta politična društva in časopisi.

(Vir: Melik, V., 2002: Slovenci 1848–1918, str. 185. Litera. Maribor)

- 19.1. Navedite tri značilnosti Bachovega absolutizma na notranjopolitičnem področju.

19.2. Pojasnite, kako je Bachov absolutizem vplival na slovensko narodno gibanje.

(2 točki)

20. Po koncu Bachovega absolutizma in obnovitvi ustavnega življenja leta 1860 je slovensko kulturno in politično življenje potekalo v čitalnicah.

Pojasnite pomen čitalnic za slovensko narodno gibanje.

(1 točka)

21. Konec 19. stoletja je slovenske dežele zajel val izseljevanja, zlasti v industrijska središča zahodne Evrope in v Združene države Amerike.

21.1. Navedite tri vzroke za izseljevanje kmečkega prebivalstva.

21.2. Pojasnite, kdo so bile aleksandrinke.

(2 točki)

22. Konec 19. stoletja je krizo slovenskega podeželja poskušalo reševati krščansko socialno gibanje pod vodstvom Janeza Evangelista Kreka.

V zadnjem poglavju »Črnih bukev« [...] Krek poda smernice »boja proti vsemu kapitalizmu« [...]. Na začetku opredeli kmečki stan kot nujno potreben element v državi, saj proizvaja hrano in potrebne surovine. Obenem pa je za Kreka ravno kmečki stan tisti, ki ga [...] ogroža kapitalizem. Izhajajoč iz takih stališč predlaga: [...] Država mora zakonsko predpisati obveznost ustanavljanja kmečkih zadrug z vso potrebeno samoupravo in samostojnostjo. [...] Kmečke zadruge [...] bi skrbele za [...] unovčevanje pridelkov in nakupovanje vsega, kar kmetje potrebujejo. [...] Sčasoma bi morali doseči, da bi kmete kreditirale samo zadruge.

(Vir: Lazarević, Ž.: Kmečki dolgozi v avstrijski dobi. V: Prispevki za novejšo zgodovino, 1993, št. 1–2, str. 11)

- 22.1. Opišite odnos Janeza Evangelista Kreka do kapitalizma.

- 22.2. Pojasnite, kako so zadruge pomagale kmetom.

(2 točki)

23. Konec 19. stoletja se je na slovenskih tleh oblikovalo socialdemokratsko gibanje. Leta 1896 je bila ustanovljena Jugoslovanska socialdemokratska stranka.

- 23.1. Kateri sloj prebivalstva je sestavljal volilno bazo te stranke?

- 23.2. Navedite dve programske izhodišči socialdemokratske stranke.

(2 točki)

24. V 19. in začetku 20. stoletja so obstajale različne ideje, v okviru katerih naj bi se reševalo slovensko nacionalno vprašanje.

Povežite nacionalne ideje oziroma gibanja z njihovimi zahtevami tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezeno črko iz desnega stolpca.

____ trializem	A ustanovitev samostojne jugoslovanske države zunaj Avstro-Ogrske
____ preporodovci	B oblikovanje južnoslovanske državne enote v okviru Avstro-Ogrske
____ avstroslavizem	C stavljanje južnoslovenskih jezikov in kultur
____ (neo)ilirizem	D enakopravnost slovanskih narodov z drugimi narodi Avstrije

(2 točki)

25. Na črto pred dogodkom vpišite ustrezeno letnico: 1408, 1550, 1689, 1713, 1821, 1869.

____ kongres Svete alianse v Ljubljani
____ tolminski kmečki upor
____ prvi turški vpad na slovensko ozemlje
____ tabor v Vižmarjah
____ prvi tiskani knjigi v slovenskem jeziku
____ Valvasorjeva Slava vovodine Kranjske

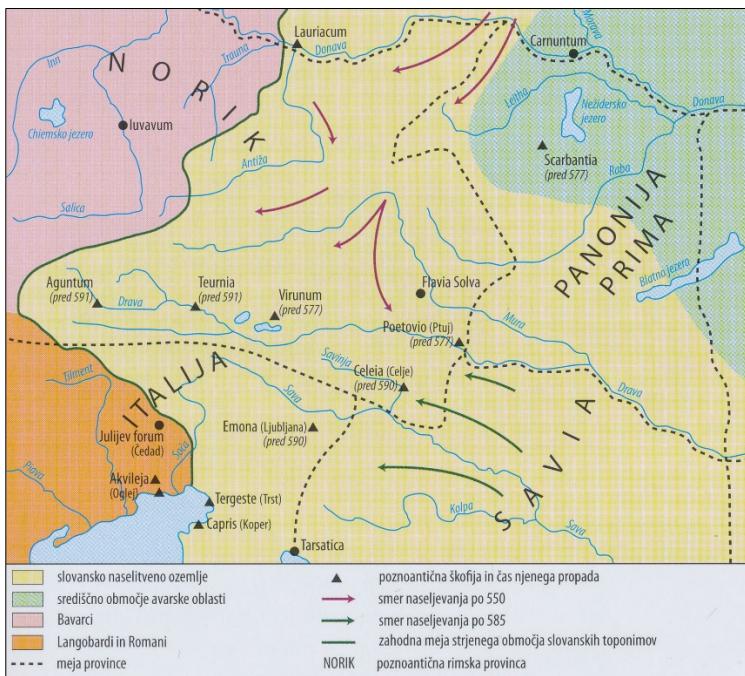
(3 točke)

Prazna stran

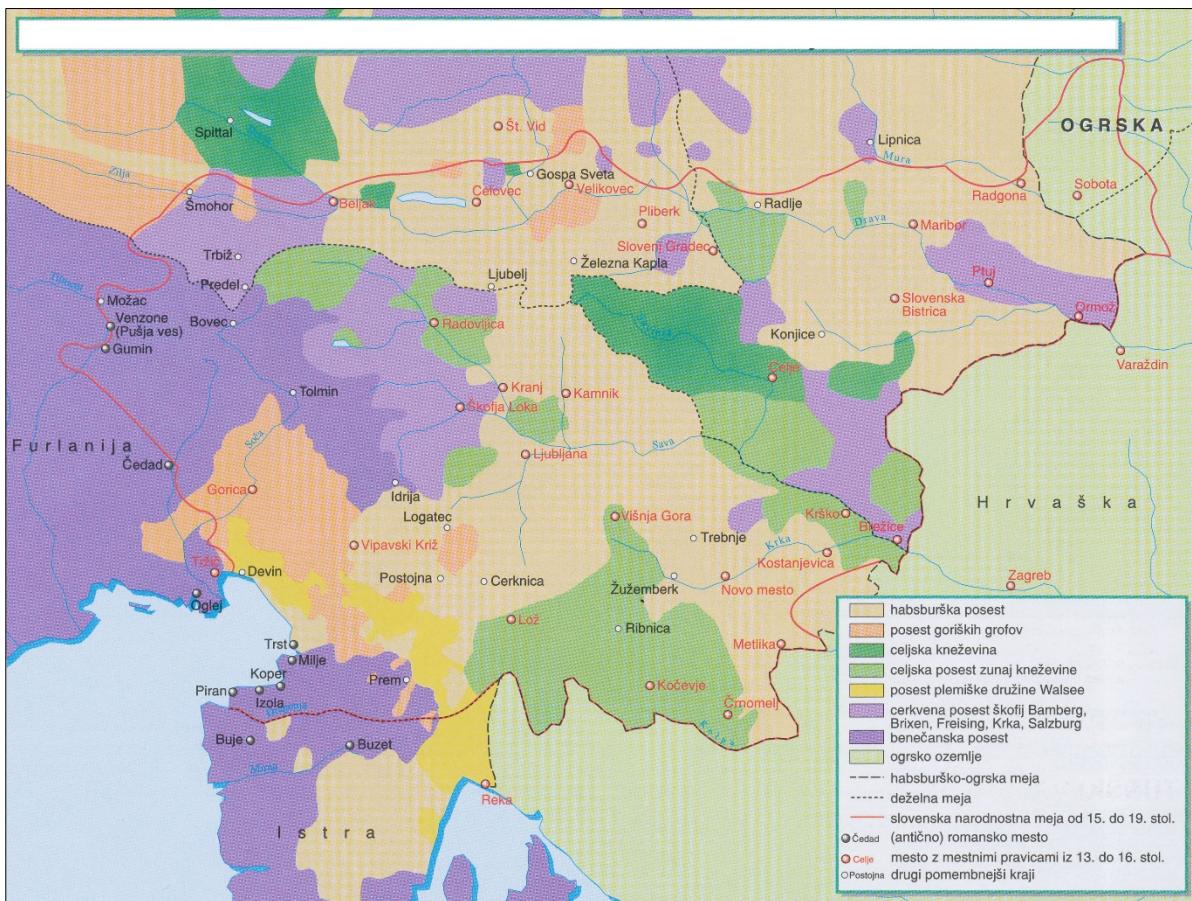
V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

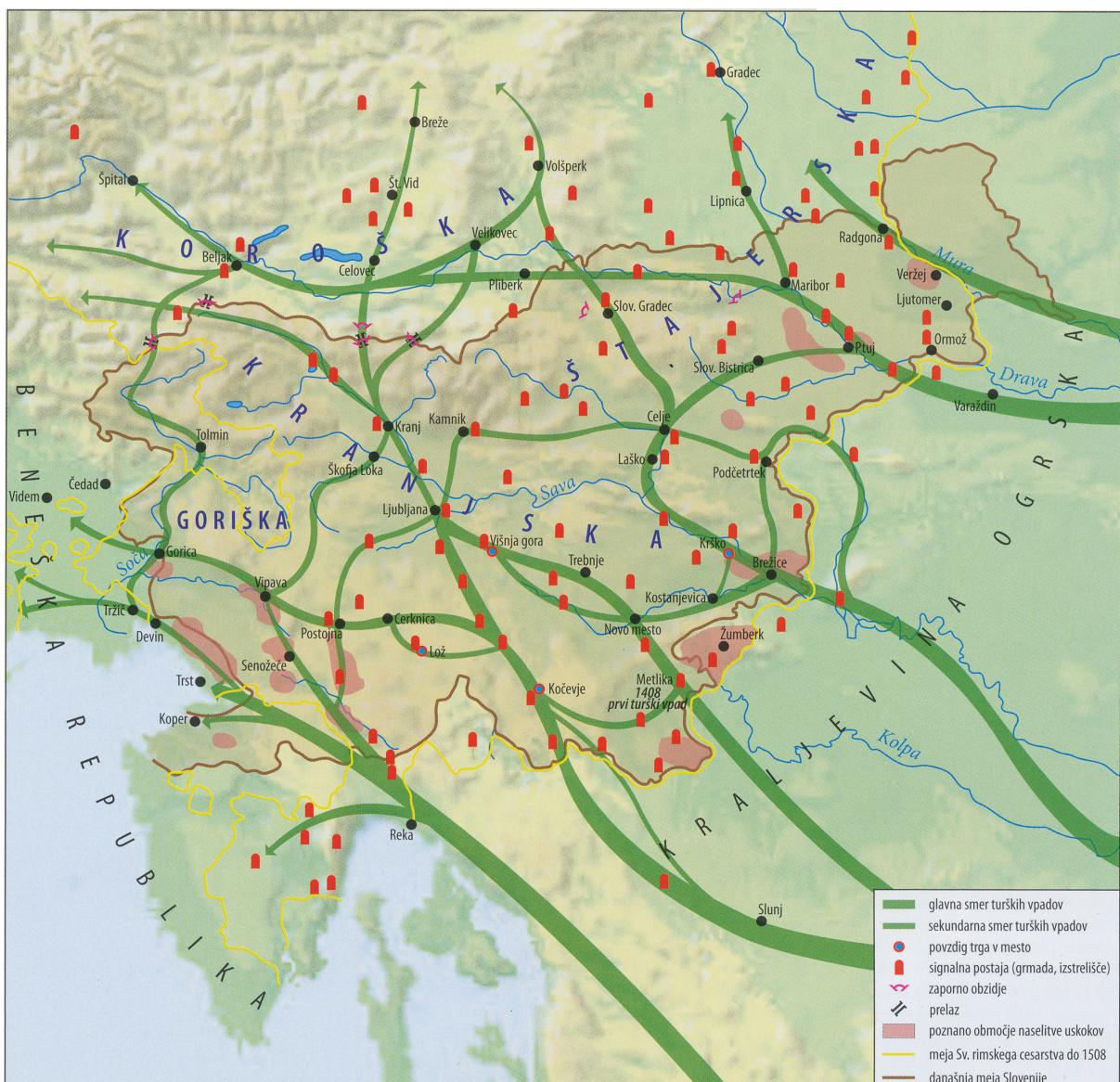
Slika 6: Naselitev Slovanov v vzhodnoalpski prostor

(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 139. Mladinska knjiga. Ljubljana)

Slika 7: Fevdalna posest na Slovenskem sredi 15. stoletja

(Vir: Zgodovinski atlas za osnovno šolo, str. 18. DZS. Ljubljana, 1999)

Slika 8: Smeri turških vpadov v 15. in 16. stoletju

(Vir: Frantar, Š., in drugi, 2019: Zgodovina 2, str. 183. Mladinska knjiga. Ljubljana)

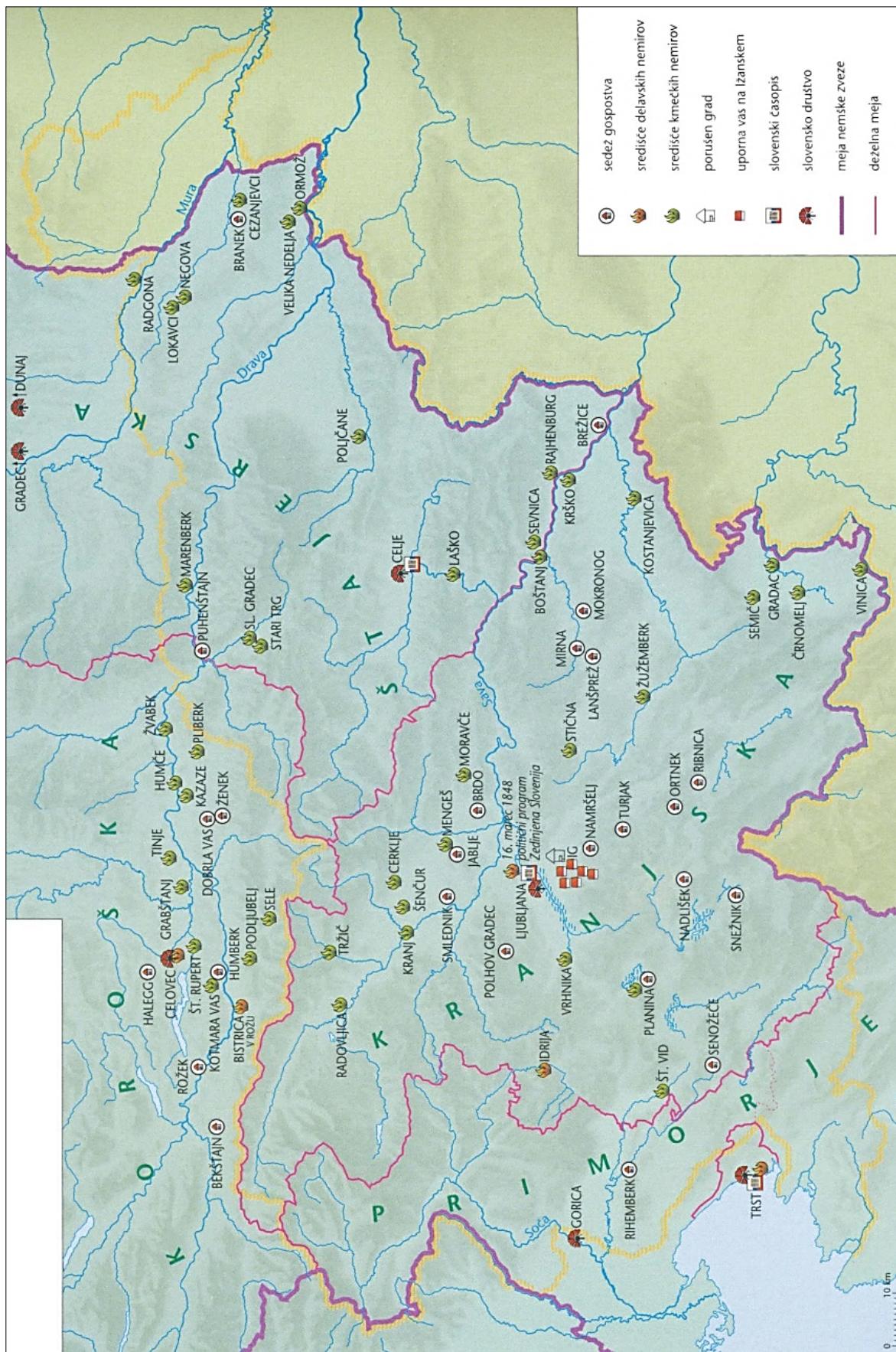

Slika 9: Največji kmečki upori

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 113. Nova revija. Ljubljana, 2011)

M 2 3 1 5 1 1 1 2 2 0

Slika 10: Leto 1848 na slovenskem ozemlju

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 146. Nova revija. Ljubljana, 2011)